

Anonymiseret version

Oversættelse

C-61/24 – 1

Sag C-61/24 [Lindenbaumer]ⁱ

Anmodning om præjudiciel afgørelse

Dato for indlevering:

29. januar 2024

Forelæggende ret:

Bundesgerichtshof (Tyskland)

Afgørelse af:

20. december 2023

Sagsøgt og appellat:

DL

Sagsøger og indstævnt:

PQ

[Udelades]

BUNDESGERICHTSHOF

KENDELSE

[udelades]

af

20. december 2023

i den familieretlige sag

DL [udelades]

ⁱ Den foreliggende sags navn er et vedtaget navn. Det svarer ikke til et navn på en part i sagen.

sagsøgte og appellant,

[udelades]

mod

PQ [udelades]

sagsøger og indstævnt,

[Udelades]

XII. afdeling for civile sager ved Bundesgerichtshof (forbundsdomstolen) har afsagt følgende kendelse [udelades]:

- I. Sagen udsættes.
- II. Den Europæiske Unions Domstol forelægges følgende præjudicielle spørgsmål om fortolkning af artikel 8 i Rådets forordning (EU) nr. 1259/2010 af 20. december 2010 om indførelse af et forstærket samarbejde om lovvalgsreglerne i forbindelse med skilsmisse og separation (herefter »forordning nr. 1259/2010«):

Efter hvilke kriterier skal ægtefællernes sædvanlige opholdssted som omhandlet i artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010 fastslås, og herved navnlig:

- Påvirker det forhold, at en person er udstationeret som diplomat, spørgsmålet, om det kan lægges til grund, at ægtefællerne har deres sædvanlige opholdssted i modtagerstaten, eller er en sådan udstationering endog til hinder for at drage denne konklusion?
- Skal ægtefællerne have været fysisk til stede i en stat i længere tid, for at det kan lægges til grund, at de har deres sædvanlige opholdssted dér?
- Skal der foreligge en vis familiemæssig og social tilknytning til den pågældende stat, for at der kan være sædvanligt opholdssted dér?

Præmisser:

- 1 A. Faktiske omstændigheder
- 2 Sagen vedrører skilsmissen mellem sagsøgeren (herefter »ægtemanden«), der er født i 1965, og sagsøgte (herefter »hustruen«), der er født i 1964.
- 3 Parterne er tyske statsborgere; de indgik ægteskab i 1989. Ægteparret fik to børn, der nu begge er myndige.

- 4 I 2006 lejede parterne en bolig i Berlin, som de derefter boede sammen i. I juni 2017 flyttede de med næsten al deres indbo til Sverige, hvor ægtemanden arbejdede på den tyske ambassade i Stockholm. De meldte fraflytning fra deres bopæl i Berlin i juni 2017. Da ægtemanden blev forflyttet til den tyske ambassade i Moskva (Rusland), flyttede de i september 2019 med al deres indbo fra Stockholm til Moskva, hvor de kom til at bo i en bolig på ambassadens område. Ægtemanden er ambassaderåd, og han kan – i modsætning til hustruen – russisk. Som familiemedlem til en ambassademedarbejder var hustruen ligeledes registreret med nævnte bopæl på ambassadens område; hun lod også sin bil indregistrere i Rusland. Begge parter har diplomatpas.
- 5 Parterne bibeholdt deres lejebolig i Berlin for at kunne vende tilbage dertil efter ophør af ægtemandens arbejde i udlandet. Fra september 2019 boede deres myndige datter i lejeboligen. Parterne havde også fremlejet dele af boligen fra dette tidspunkt, men de pågældende lejeaftaler udløb henholdsvis i maj og juni 2020.
- 6 I januar 2020 rejste hustruen til Berlin for at lade sig operere dér; hun ville ikke have lægebehandling i Moskva. I den følgende tid boede hun i parternes lejebolig i Berlin og sørgede senere for at få tilsendt sommertøj fra Moskva til Berlin. I august/september 2020 rejste ægtemanden også til Berlin og boede ligeledes i lejeboligen under hele sit ophold. I Berlin mødtes ægteparret også med venner. Julen 2020 og nytåret 2020/2021 tilbragte ægtemanden sammen med parrets søn hos ægtemandens forældre i Koblenz (Tyskland).
- 7 I februar 2021 vendte hustruen tilbage til Moskva og boede igen i boligen på ambassadens område. Ifølge ægtemanden meddelte parterne den 17. marts 2021 deres børn, at de ville skilles. Under sit ophold anbragte hustruen alle de ting, hun ville tage med til Berlin, i et separat værelse i boligen i Moskva. Den 23. maj 2021 tog hun til Berlin, hvor hun siden har boet i parternes lejebolig. Ægtemanden bor fortsat i boligen på ambassadens område i Moskva.
- 8 Den 8. juli 2021 indgav ægtemanden skilsmissebegæring til Amtsgericht (byret, Tyskland). Han har herved gjort gældende, at parterne har levet adskilt siden januar 2020, og at hustruen i marts 2021 kun tog til Moskva for en kort periode, hvorefter parterne gik endeligt fra hinanden.
- 9 Hustruen har rejst indsigelse mod skilsmissebegæringen med den begrundelse, at parterne tidligst gik fra hinanden i maj 2021. Hun opholdt sig i Berlin fra den 15. januar 2020 til den 26. februar 2021 på grund af lægebehandlingen. Hendes helbredstilstand og corona-restriktionerne gjorde, at hun ikke kunne vende tilbage til Moskva på et tidligere tidspunkt. Indtil sin afrejse fra Moskva den 23. maj 2021 tog hun sig af parternes husholdning dér. Da ægtemanden var kommet på et russisk sygehus og sanatorium på grund af et slagtilfælde, forsynede hun ham desuden med tøj.

- 10 Ved kendelse af 26. januar 2022 afviste Amtsgericht (byret) skilsmissebegæringen med den begrundelse, at parterne endnu ikke havde levet adskilt i et år (således som det kræves i henhold til tysk ret), og betingelserne for at bevilge skilsmisse forinden med den begrundelse, at forhold, der skyldes den anden ægtefælle, gør det urimelig hårdt for den skilsmissebegærende part at fortsætte ægteskabet (jf. § 1565, stk. 2, i Bürgerliches Gesetzbuch [den tyske borgerlige lovbog, herefter »BGB«]), ikke var opfyldt. Ægtemanden kærede denne kendelse til Kammergericht (regional appeldomstol), der efter at have givet juridisk vejledning herom opløste ægteskabet i henhold til russisk materiel ret. Kendelsen blev begrundet med, at artikel 8 i forordning nr. 1259/2010 er afgørende for, hvilken lov der finder anvendelse på skilsmissesagen, fordi der ikke er truffet noget lovvalg i henhold til artikel 5 i forordning nr. 1259/2010. I det foreliggende tilfælde finder artikel 8, litra b), i forordning nr. 1259/2010 og dermed russisk materiel ret anvendelse; artikel 11 i forordning nr. 1259/2010 udelukker renvoi. På grundlag af parternes anbringender må det efter Kammergerichts (regional appeldomstol) opfattelse lægges til grund, at ægtemanden fortsat har sit sædvanlige opholdssted i Moskva, og at hustruens sædvanlige opholdssted i Moskva først ophørte ved hendes afrejse til Tyskland den 23. maj 2021, altså mindre end et år inden den 8. juni 2021, hvor ægtemanden indgav skilsmissebegæring til Amtsgericht (byret).
- 11 Hustruen har fået tilladelse til at iværksætte appel til den forelæggende ret, hvorved hun har nedlagt påstand om, at ægteskabet skal opløses i henhold til tysk materiel lovgivning, og retten ex officio skal træffe afgørelse om fordeling af pensionsrettigheder.
- 12 B. Retsstillingen
- 13 I. Artikel 8 i forordning nr. 1259/2010 lyder således:
- »I mangel af aftale om lovvalg i henhold til artikel 5 behandles skilsmisse- og separationssager efter loven i:
- a) den stat, hvor ægtefællerne har deres sædvanlige opholdssted på det tidspunkt, hvor sagen anlægges, eller i mangel heraf,
 - b) den stat, hvor ægtefællerne havde deres sidste sædvanlige opholdssted, forudsat at opholdet ikke er ophørt mere end et år før sagsanlægget, og at en af dem stadig opholder sig i denne medlemsstat ved sagsanlægget, eller i mangel heraf,
 - c) den stat, hvis nationalitet begge ægtefæller har ved sagsanlægget, eller i mangel heraf,
 - d) domstolslandet.«
- 14 II. Hvis skilsmissen er underlagt russisk materiel lovgivning, skal den i henhold til artikel 23, nr. 1, i Den Russiske Føderations familielov af 29. december 1995

(gengivet i Bergmann/Ferid/Henrich, Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht [status: 10.3.2021], landerapport Russische Föderation, s. 52) kvalificeres som en skilsmisse ved gensidigt samtykke og erklæres for endelig uden konstatering af skilsmissegrunde, idet hustruen ikke har nedlagt påstand om afvisning af ægtemandens indsigelse og dermed ikke længere modsætter sig skilsmissen som sådan. Princippet om pensionsudligning (fordeling af pensionsrettigheder, såkaldt »Versorgungsausgleich«) kendes ikke i russisk skilsmisseret, og hvis russisk skilsmisselov skal anvendes, kan der kun foretages en pensionsudligning, såfremt betingelserne i § 17, stk. 4, andet punktum, i Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (lov om ikrafttrædelse af BGB, herefter »EGBGB«) er opfyldt; denne bestemmelse lyder således:

»Efter anmodning fra en af ægtefællerne skal der i øvrigt foretages en pensionsudligning i henhold til tysk ret, når en af ægtefællerne under ægteskabet har erhvervet pensionsrettigheder ved en indenlandsk forsikringsinstitution, for så vidt det ikke vil være ubilligt at foretage en sådan pensionsudligning; ved bedømmelsen heraf tages der navnlig hensyn til de økonomiske forhold mellem ægtefællerne under hele ægteskabet.«

15 I den foreliggende sag er der ikke fremsat begæring om pensionsudligning i henhold til tysk ret, og der ville derfor alene skulle afsiges skilsmisседом i henhold til russisk lov.

16 III. Hvis det derimod er tysk materiel skilsmisselov, der finder anvendelse, skal parterne i henhold til BGB's § 1565 skilles. Ægteskabet er nemlig blevet brudt (»gescheitert«) som omhandlet i denne bestemmelse, i og med at det ægteskabelige samliv har været ophævet i mere end et år, og det ikke kan forventes, at ægtefællerne genoptager samlivet. Såfremt tysk skilsmisselov finder anvendelse, skal spørgsmålet om pensionsudligning efter tysk ret afgøres i henhold til EGBGB's § 17, stk. 4, første punktum; denne bestemmelse lyder således:

»Pensionsudligningen er underlagt den lov, der finder anvendelse på skilsmissen i henhold til forordning (EU) nr. 1259/2010; der skal kun foretages en pensionsudligning, hvis det i henhold til forordningen er tysk lov, der finder anvendelse, og pensionsudligning kendes i en af de stater, hvis nationalitet ægtefællerne har på det tidspunkt, hvor der indgives begæring om skilsmisse.«

17 Såfremt tysk materiel skilsmisselov finder anvendelse, skal retten ex officio – altså uden at det kræves, at en ægtefælle har fremsat begæring herom – træffe afgørelse om pensionsudligning inden for rammerne af det processuelle »skilsmisseyforbund« (»Scheidungsverbund«) i henhold til § 137, stk. 1 og 2, og § 142, stk. 1, første punktum, i Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (lov om proceduren i familieretlige sager og anliggender omfattet af den frivillige retspleje, herefter »FamFG«).

18 FamFG's § 137 lyder (i uddrag) som følger:

»(1) Der skal forhandles og afsiges dom om skilsmisse og sager om fastsættelse af vilkår under ét (forbund).

(2) Sager om fastsættelse af vilkår er

1. sager om pensionsudligning,

[...]

når der skal træffes afgørelse herom i forbindelse med en skilsmisse, og en af ægtefællerne anlægger den familieretlige sag senest to uger inden afholdelse af den mundtlige forhandling i første instans i skilsmissegagen. For så vidt angår pensionsudligning er det ikke nødvendigt at fremsætte begæring i de af §§ 6-19 og § 28 i Versorgungsausgleichsgesetz (lov om pensionsudligning) omfattede tilfælde.«

19 FamFG's § 142, stk. 1, første punktum, lyder som følger:

»Er der tale om skilsmisse, skal der afsiges en enkelt afgørelse om alle de familieretlige sager, der er omfattet af forbundet«.

20 C. Forelæggelse for Den Europæiske Unions Domstol

21 [Bemærkninger om forelæggelsespligten] [udelades]

I.

22 Appellen er lovlig både i henhold til FamFG's § 70, stk. 1, og i øvrig henseende; det må navnlig konstateres, at hustruen er appelberettiget.

23 [Bemærkninger herom] [udelades]

24 [Udelades]

II.

25 Sagens udfald afhænger af, om appeldomstolen med rette lagde til grund, at parternes skilsmisse i henhold til artikel 8, litra b), i forordning nr. 1259/2010 er underlagt russisk lov.

26 [Bemærkninger herom] [udelades]

27 [Udelades]

28 1. Det retsgrundlag, som Kammergericht (regional appeldomstol) anvendte, er korrekt.

- 29 a) Appeldomstolen lagde med rette til grund, at spørgsmålet, om de tyske domstole har international kompetence i den foreliggende sag, skal besvares ud fra artikel 3, stk. 1, litra), tredje led, i Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27. november 2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 (herefter »forordning nr. 2201/2003«), sammenholdt med artikel 100, stk. 2, i Rådets forordning (EU) 2019/1111 af 25. juni 2019 om kompetence, anerkendelse og fuldbyrdelse af afgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om internationale børnebortførelser (herefter »forordning 2019/1111«). [Bemærkninger herom] [udelades]
- 30 b) Appeldomstolen lagde ligeledes korrekt til grund, at artikel 8 i forordning nr. 1259/2010 er afgørende for, hvilken lov der finder anvendelse, fordi parterne ikke har truffet noget lovvalg i henhold til artikel 5 i forordning nr. 1259/2010 inden afslutning af den mundtlige forhandling i første instans (jf. EGBGB's § 46e, stk. 2, første punktum, sammenholdt med artikel 5, stk. 2 og 3, i forordning nr. 1259/2010). [Bemærkninger herom] [udelades]
- 31 2. Det følger af tilknytningstrinnene i artikel 8 i forordning nr. 1259/2010, at det afgørende i første omgang er, om parterne – sådan som Kammergericht (regional appeldomstol) lagde til grund – har deres sædvanlige opholdssted i Rusland. Dette kan forekomme tvivlsomt, allerede fordi ægtemanden blev udsendt til Rusland som diplomat og ikke har registreret sin bopæl på det område, der hører til den tyske ambassade i Moskva, af egen fri vilje, men fordi han, som hustruen uimodsagt har anført, var tvunget hertil på grund af tjenesteretlige bestemmelser. Spørgsmålet er derfor, efter hvilke kriterier ægtefællernes sædvanlige opholdssted som omhandlet i artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010 skal fastslås, og herved navnlig om det forhold, at en person er udstationeret som diplomat, påvirker spørgsmålet, om det kan lægges til grund, at ægtefællerne har deres sædvanlige opholdssted i modtagerstaten, eller om en sådan udstationering endog er til hinder for at drage denne konklusion. Dette spørgsmål er relevant for sagens udfald, allerede fordi skilsmissen ikke er underlagt russisk lov, hvis parterne ikke kunne have deres sædvanlige opholdssted i Rusland.
- 32 a) Kammergericht (regional appeldomstol) fastslog, at det forhold, at parterne flyttede til Moskva som følge af ægtemandens arbejde som diplomat, ikke påvirker bedømmelsen af, om de har deres sædvanlige opholdssted dér som omhandlet i artikel 8 i forordning nr. 1259/2010. Opholdet i Moskva var nemlig af ubestemt varighed, hvilket fremgår af hustruens oplysning om, at parterne gennemrenoverede deres lejebolig i Berlin i 2021 med henblik på at bo dér, når de blev gamle.
- 33 b) Spørgsmålet, om diplomater som udgangspunkt godt kan have fast opholdssted i modtagerstaten, er blevet besvaret benægtende af Cour d'appel de Luxembourg (jf. dom af 6.6.2007 – 31642 – The European Legal Forum 2007 11-145; dommen findes i sammendrag på tysk under www.unalex.eu [dom LU-26]); den vedrørte

dog artikel 2, stk. 1, litra a), i Rådets forordning (EF) nr. 1347/2000 af 29. maj 2000 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager samt i sager vedrørende forældremyndighed over ægtefællernes fælles børn (herefter »forordning nr. 1347/2000«).

- 34 De faktiske omstændigheder i nævnte sag lignede dem, der er tale om her. I den daværende sag var ægtemanden blevet udnævnt til luxembourgsk ambassadør i Grækenland og flyttede til Athen med sin familie nogle år inden indgivelse af skilsmissebegæring. Cour d'appel de Luxembourg fastslog, at det ikke kunne lægges til grund, at ægtemanden havde ønsket at etablere det sædvanlige midtpunkt for sine interesser i modtagerstaten. Varigheden af hans ophold i modtagerstaten afhang udelukkende af, hvor længe han ville komme til at udøve sine diplomatiske funktioner; og det tilkom udelukkende udsenderstatens regering at tildele ham disse. Hans ophold i modtagerstaten måtte både kvalificeres som tilfældigt, eftersom regeringen kunne forflytte ham til et andet sted, tidsmæssigt begrænset, idet et sådant ophold i reglen er begrænset til et vist antal år, og uvist, fordi regeringen til enhver tid kunne tildele ham en ny stilling eller funktion. For så vidt ægtemandens liv hovedsageligt afspillede sig i modtagerstaten, ikke blot i arbejdsmæssig, men også i familiemæssig og social henseende, var dette blot konsekvensen af, at han havde fået til opgave at virke som diplomat. Han havde ikke til hensigt at integrere sig i modtagerstaten. En sådan integration ville også kunne anses for at være uforenelig med hans virke som diplomat, der kræver, at han bevarer sin uafhængighed i forhold til modtagerstaten.
- 35 c) I appellen har hustruen støttet sig på nævnte dom og gjort gældende, at det også inden for rammerne af artikel 8 i forordning nr. 1259/2010 på forhånd er klart, at betingelserne for at have sædvanligt opholdssted i modtagerstaten ikke kan være opfyldt, når der er tale om medlemmer i en diplomatisk tjeneste. Ægtemandens stilling som diplomat ved den tyske ambassade i Moskva er derimod til hinder for, at der kan være sædvanligt opholdssted i Rusland. Det var ganske vist ikke meningen, at parternes ophold i Moskva kun skulle være af en vis varighed (forstået således, at der var fastlagt en tidsmæssig begrænsning), men opholdet er alligevel af midlertidig karakter, og det var ikke påtænkt at være varigt. Parterne havde planlagt at vende tilbage til Tyskland igen senest efter ophør af ægtemandens arbejde på den tyske ambassade i Moskva (eller ved en anden tysk repræsentation i udlandet), hvilket allerede fremgår af, at de bibeholdt deres lejebolig i Berlin, selv om de havde fremlejet den delvis. Når de var i Berlin, kunne de også fortsat bruge boligen. De havde desuden ikke frivilligt valgt at opholde sig i Moskva men kom dertil, fordi ægtemanden som diplomat blev forflyttet dertil af sin arbejdsgiver. Parterne kunne desuden ikke leje en lejlighed i Moskva efter eget frit valg, men var af tjensteretlige grunde forpligtet til at flytte ind i en bolig på den tyske ambassades område. De levede således – lige som andre tyske diplomater – på et geografisk afgrænset område, der ganske vist muligvis retlig set ikke kan defineres som et ekstraterritorialt område, men som i hvert fald faktisk danner en slags »tysk enklave« i arbejdsmæssig, social og kulturel henseende. Dette relativiserer betydningen af parternes fysiske tilstedeværelse i Rusland og hindrer etablering af en social tilknytning til denne

stat. Parterne bevarede en nær tilknytning til Tyskland også efter at have fået bopæl i Moskva. De havde således familiemæssig tilknytning til deres myndige datter, der havde boet i parternes lejebolig siden september 2019.

- 36 Under appellen har ægtemanden gjort gældende, at det ikke kan være formålet med at anvende det sædvanlige opholdssted som tilknytningsfaktor i fællesskabsretten, at diplomater, der på grund af deres tjeneste nyder immunitet i modtagerstaten i henhold til artikel 31, stk. 1, i Wienerkonventionen af 18. april 1961 om diplomatiske forbindelser (BGBl. II 1964 s. 957, 977), som følge af eventuel forflyttelse til et nyt tjenestested normalt vil være underlagt (skilsmisse-)loven i den nye opholdsstat.
- 37 d) Spørgsmålet er endnu ikke afklaret i Domstolens praksis. Domstolen har ganske vist fortolket artikel 3, stk. 1, litra a), i forordning nr. 2201/2003 og artikel 3, litra a) og b), i Rådets forordning nr. 4/2009 af 18. december 2008 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og samarbejde vedrørende underholdspligt (herefter »forordning nr. 4/2009«) således, at de pågældende ægtefællers status som EU-kontraktansatte, der gør tjeneste ved en af Unionens delegationer i et tredjeland, og som hævdes at have diplomatisk status i dette tredjeland, ikke kan udgøre et afgørende element ved fastlæggelsen af det sædvanlige opholdssted i disse bestemmelser forstand (jf. EU-Domstolens dom af 1.8.2022 – C-501/20 – FamRZ 2022, s. 1466, præmis 58 ff.). Den foreliggende sag angår imidlertid forordning nr. 1259/2010, som retspraksis vedrørende forordning nr. 2201/2003 og forordning nr. 4/2009 ikke uden videre kan overføres til. Betingelserne om social tilknytning i opholdsstaten er navnlig ikke lige så relevante i forbindelse med fastlæggelse af den skilsmisselov, der finder anvendelse, som ved bedømmelse af eksistensen og størrelsen af et underholdskrav. Den nævnte dom angik desuden netop ikke diplomater, men derimod EU-kontraktansatte, der ikke var underlagt nogen turnusordning ved hovedsædet i Bruxelles, og for hvis vedkommende det ikke skulle fastslås, at de havde til hensigt at vende tilbage til deres hjemland. Under appellen har hustruen desuden gjort gældende, at det ikke er relevant her, om diplomatstatus (og heraf følgende immunitet) kan være til hinder for at have sædvanligt opholdssted i modtagerstaten, men spørgsmålet derimod er, om den særlige karakter ved arbejdet for en diplomat, der er udsendt til en udlandsrepræsentation, som følge af de omstændigheder, der er forbundet med denne funktion, er til hinder for at lægge til grund, at der er sædvanligt opholdssted i modtagerstaten.
- 38 e) Efter den forelæggende rets opfattelse er det tvivlsomt, hvilken betydning det har for spørgsmålet, om parterne fik deres sædvanlige opholdssted i Moskva, at de var nødt til at flytte dertil på ubestemt tid. Ved vurderingen heraf skal der muligvis også tages hensyn til, at parterne ikke besluttede sig til at flytte til Moskva af egen fri vilje, men derimod på grund af ægtemandens arbejdsmæssige forflytning. Der skal muligvis ligeledes tages hensyn til, at arbejdets varighed (der under alle omstændigheder er begrænset) ikke i afgørende grad beror på ægtemandens ønsker. Hertil kommer, at parterne ikke kunne vælge deres bopæl i

Rusland frit, og at de bibeholdt deres bolig i Berlin for at kunne vende tilbage dertil efter ophør af ægtemandens arbejde i udlandet. Såfremt disse forhold skal inddrages i den samlede vurdering, skal spørgsmålet, om parterne kunne have deres sædvanlige opholdssted i Rusland, muligvis besvares benægtende. Eftersom der ikke findes relevant praksis fra Domstolen herom, er det i hvert fald efter den forelæggende rets opfattelse uklart, hvorledes en udstationering som diplomat påvirker fastlæggelsen af begrebet »sædvanligt opholdssted« som omhandlet i artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010.

- 39 3. Det er i øvrigt også uklart, efter hvilke kriterier ægtefællernes opholdssted som omhandlet i artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010 skal fastslås. Det må navnlig afklares, om ægtefællerne skal have været fysisk til stede i en stat i længere tid, for at det kan lægges til grund, at de har deres sædvanlige opholdssted dér, og om der skal foreligge en vis familiemæssig og social tilknytning til den pågældende stat, for at der kan være sædvanligt opholdssted dér. Disse spørgsmål er relevante for sagens udfald, idet russisk materiel lovgivning kun finder anvendelse på parternes skilsmisse, hvis hustruen (ligeledes) havde fået sit sædvanlige opholdssted i Rusland, og dette ikke var ophørt mere end et år inden den 8. juli 2021, hvor sagen blev anlagt for Amtsgericht (byret). De nævnte spørgsmål er heller ikke irrelevante, hvis det – i modsætning til hvad Kammergericht (regional appeldomstol) gjorde – lægges til grund, at hustruen havde (gen)etableret sit sædvanlige opholdssted i Tyskland som følge af sit ophold i Berlin fra januar 2020 til februar 2021. Selv i så fald kunne hendes tilbagekomst til Moskva i februar 2021, hvor hun stadig mente, at der var chance for at fortsætte ægteskabet, have medført, at hendes sædvanlige opholdssted i Rusland blev (gen)etableret med det samme, såfremt det ikke anses for påkrævet, at opholdet har været af en vis minimumsvarighed og der er opstået en familiemæssig og social tilknytning.
- 40 a) I henhold til Domstolens praksis skal begrebet »sædvanligt opholdssted« fortolkes under hensyntagen til bestemmelsernes ordlyd og den sammenhæng, hvori de bestemmelser, der nævner begrebet, indgår, og den pågældende forordnings formål (jf. EU-Domstolens dom af 6.7.2023 – C-462/22 – FamRZ 2023, s. 1479, præmis 26; af 25.11.2021 – C-289/20 – FamRZ 2022, s. 215, præmis 39, og af 28.6.2018 – C-512/17 – FamRZ 2018, s. 1426, præmis 40, begge vedrørende forordning nr. 2201/2003). Domstolen har derimod endnu ikke udtalt sig om fortolkningen af dette begreb i forordning nr. 1259/2010.
- 41 b) I den tysksprogede juridiske litteratur er der uenighed om, hvordan artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010 skal fortolkes.
- 42 aa) I 10. betragtning, første afsnit, til forordning nr. 1259/2010 anføres det, at denne forordnings materielle anvendelsesområde og bestemmelser bør stemme overens med forordning nr. 2201/2003. Heraf konkluderer en række forfattere i den tyske juridiske litteratur – på samme måde som Kammergericht (regional appeldomstol) – at begrebet »sædvanligt opholdssted« skal fortolkes på samme måde som det identiske begreb i forordning nr. 2201/2003 (jf. Althammer/Mayer,

Art. 5 Rom III-VO, punkt 12; Althammer/Tolani, Art. 8 Rom III-VO, punkt 6f.; Jauernig/Budzikiewicz, BGB, 19. Aufl., Art. 5-16 VO (EU) 1259/2010, punkt 9 og 2; NK-BGB/Gruber, 3. Aufl., Art. 3 Rom III, punkt 15; Grüneberg/Thorn, BGB, 83. Aufl., Art. 5 Rom III, punkt 3; Andrae, Internationales Familienrecht, 4. Aufl., § 3, punkt 26, und § 2, punkt 64; Hausmann, Internationales und Europäisches Familienrecht, 2. Aufl., punkt A 370 og A 424; Winter, Internationales Familienrecht bei Fällern mit Auslandsbezug, punkt 181; Gruber IPRax 2012, s. 381, s. 385).

- 43 Under henvisning til Domstolens praksis vedrørende artikel 3, litra a), stk. 1, i forordning nr. 2201/2003 (jf. EU-Domstolens dom af 1.8.2022 – C-501/20 – FamRZ 2022, s. 1466, præmis 44, og af 25.11.2021 – C-289/20 – FamRZ 2022, s. 215, præmis 57 f.) fortolkede Kammergericht (regional appeldomstol) begrebet »sædvanligt opholdssted« i artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010 således, at det skal anses for principielt at være kendetegnet ved to forhold, nemlig dels subjektivt ægteemandens ønske om at etablere det sædvanlige midtpunkt for sine interesser på et bestemt sted (*animus manendi*), dels objektivt en tilstedeværelse på den pågældende medlemsstats område, der har en tilstrækkelig grad af stabilitet. For at overflytte det sædvanlige opholdssted, er det især af betydning, at den pågældende ønsker varigt at etablere det vedvarende eller sædvanlige midtpunkt for sine interesser i den nye stat. Der foreskrives ikke nogen minimumsvarighed, og opholdets varighed tjener således kun som vejledning til vurderingen af opholdets vedvarende karakter (jf. EU-Domstolens dom af 22.12.2010 – C-497/10 PPU – FamRZ 2011, s. 617, præmis 51). Det hidtidige tredje element, nemlig den sociale tilknytning, træder derimod i baggrunden.
- 44 bb) Andre forfattere i den tysksprogede litteratur er derimod af den opfattelse, at begrebet »sædvanligt opholdssted« ikke skal fortolkes fuldstændigt ens ved fastlæggelse af henholdsvis den internationale kompetence i henhold til forordning nr. 2201/2003 og skilsmiselloven i henhold til forordning nr. 1259/2010, fordi formålet med de to tilknytningsregler er forskelligt. I grænsetilfælde vil begrebet »sædvanligt opholdssted« meget vel skulle bedømmes anderledes i forbindelse med forordning nr. 1259/2010 end ved forordning nr. 2201/2003 (jf. jurisPK-BGB/Johanson, 10. Aufl., Art. 8 Rom III-VO, punkt 5, og Art. 5 Rom III-VO, punkt 13; NK-BGB/Lugani, 3. Aufl., Art. 8 Rom III, punkt 10, og Art. 5 Rom III, punkt 47 ff.; Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR, 4. Aufl., Art. 8 Rom III-VO, punkt 19 og 26; Helms, FamRZ 2011, s. 1765, s. 1769 f.). Der kræves navnlig en stærkere tilknytning til opholdsstaten i forbindelse med forordning nr. 1259/2010 end ved forordning nr. 2201/2003, hvor det normalt tilsigtes, at sagsøgeren kan vælge mellem flere alternative værneting (jf. jurisPK-BGB/Johanson, 10. Aufl., Art. 5 Rom III-VO, punkt 13). Selv hvis der er gået meget lang tid, er det derfor nødvendigt at foretage en nøje afvejning af alle konkrete omstændigheder for at kunne fastslå, om et ægtepar allerede har deres sædvanlige opholdssted i en anden stat (Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR, 4. Aufl., Art. 8 Rom III-VO, punkt 19; Helms, FamRZ 2011, s. 1765, s. 1770; jf. også Henrich, Internationales Scheidungsrecht, 5. Aufl., punkt 86 f.).

- 45 cc) I 14. betragtning til forordning nr. 1259/2010 anføres det, at i tilfælde af, at der ikke er truffet noget lovvalg, bør den lov, som ægtefællerne har tæt tilknytning til, kunne anvendes, også når der ikke er tale om en deltagende medlemsstats lov. Det kan desuden udledes af 21. betragtning, at forordning nr. 1259/2010 bør indføre harmoniserede lovvalgsregler baseret på en række på hinanden følgende tilknytningsfaktorer, der sikrer en tæt tilknytning mellem ægtefællerne og den omhandlede lov, og som tilgodeser kravet om retssikkerhed og retlig forudsigelighed. De tilknytningsfaktorer, der fastsættes, bør sikre, at skilsmisssager behandles efter en lov, som ægtefællerne har tæt tilknytning til.
- 46 Det forhold, at 14. og 21. betragtning henviser til en skilsmisselov, som ægtefællerne har tæt tilknytning til, kunne tale for at fortolke begrebet »sædvanligt opholdssted« i artikel 8, litra a) og b), i forordning nr. 1259/2010 anderledes end i forordning nr. 2201/2003. For ægtefællerne har normalt ikke nogen tæt tilknytning til den anden stat, som de flytter til, selv ikke hvis deres ophold i denne stat skal være af ubestemt varighed. Det forholder sig muligvis anderledes, når tilflytningsstaten er de pågældendes hjemland. Når ægtefællerne flytter til en for dem hidtil fremmed stat kan der derimod i første omgang – navnlig når ægtefællerne fortsat har en tæt tilknytning til deres hjemland – principielt kun være tale om et almindeligt ophold, der først bliver til det sædvanlige ophold efter et vist stykke tid.
- 47 For så vidt angår spørgsmålet, om ægtefællerne allerede har tæt tilknytning til den pågældende stats lov, kan det desuden være relevant, om der allerede er en vis social og familiemæssig tilknytning i denne stat. I forbindelse med fastsættelse af det sædvanlige opholdssted inden for rammerne af forordning nr. 2201/2003 har Domstolen i hvert fald fastslået, at det sædvanlige opholdssted svarer til det sted, der afspejler en vis familiemæssig og social tilknytning for den pågældende person (jf. EU-Domstolens dom af 9.10.2014 – C-376/14 PPU – FamRZ 2015, s. 107, præmis 51; af 22.12.2010 – C-497/10 PPU – FamRZ 2011, s. 617, præmis 47, og af 2.4.2009 – C-523/07 – FamRZ 2009, s. 843, præmis 38 og 44). Dette kriterium ville også kunne anvendes til at fastlægge begrebet »sædvanligt opholdssted« i forordning nr. 1259/2010 (jf. også NK-BGB/Lugani, 3. Aufl., Art. 5 Rom III, punkt 54; Rauscher/Helms, EuZPR/EulPR, 4. Aufl., Art. 8 Rom III-VO, punkt 20), men henset til de formål, der kommer til udtryk i 14. og 21. betragtning til forordning nr. 1259/2010, skal der muligvis foreligge en væsentlig stærkere familiemæssig og social tilknytning for at kunne bekræfte, at der er sædvanligt opholdssted i henhold til forordning nr. 1259/2010, end dette er tilfældet i forbindelse med forordning nr. 2201/2003.

III.

- 48 [Bemærkninger om forelæggelsespligten] [udelades]

[Udelades]

Foregående retsinstanser:

Amtsgericht Tempelhof-Kreuzberg (byretten i bydelen Tempelhof-Kreuzberg i Berlin), dom af 26.01.2022 – 152 F 8176/21 –

Kammergericht Berlin (den regionale appeldomstol i Berlin), dom af 27.02.2023 – 3 UF 33/22 –

[Udelades]

ARBEJDS
DOKUMENT